فەرهەنگۆک

ئامادەکردنی: مامۆستا ساڵح بێچار

● ئـ :

ئاپۆرا: جەنجاڵی، تێکچرژان، قەرەباڵغی
ئازەربایجانی شۆڕەوی: وڵاتی ئازەربایجانی
ئێستا کە پەیتەختەکەی (باکۆ) یە
ئاشپەزخانە: چێشتگە، موبەق، مەتبەخ، مدبەق
ئاورگە: ئاگردان، کوانوو، کوانگ، سووتماک
ئاوکێش: سەقا
ئەتک: هەتک، ئابڕووبردن
ئەرخەیان: دڵنیا، بێگومان
ئەوچەل: بەڵێ، ئەرێ، ئەوجار، ئینجا
ئەوک: قوڕگ، گەروو
ئیشتیا: حەز، ئارەزوو
ئیندرقاش: دێیەکە لە نزیکی مەهاباد
ئۆین: یاری، گەمە، فێڵ، تەفرە، کەڵەک

● ب:

بادەوە: کۆلارەی لە کاغەز دروستکراوی منداڵان، بەرزە حوایلە
بارگین: بارگیر، ئەو ئەسپ و ماینەی تەنها کاری گواستنەوەی بار و بارخانەی پێ بکرێت
باکۆ: پایتەختی ئازەربایجانە، ڕۆژهەڵاتیترین پایتەختی کیشوەری ئەوروپایە
بڕست: توانا، تین، وزە، هێز، تاقەت، حەوسەڵە
بەدگووز: قین لەسک/لەزگ، بوغزاوی، خیشاوی
بەرچیغ: تێلا، ئەستوون، ئەستووندەگ، دەستەک، تەژە
بەردەڕەشان: ناوی گوندێکە لە نزیکی مەهاباد
بەلەجەڕ: دێیەکە لە ناوچەی ناوەندیی شارستانی سەقز
بەلەنگاز: هەژار، نەدار، بەدبەخت
بوومەلێڵ: تارمایی، تاپۆ
بێبەزە: بێبەزەیی، دڵڕەق، بێڕەحم
بێدەرەتان: بێپەنا، بێلانە، بێنەوا

● پ:

پادگان: سەربازخانە، قشڵە
پلیکان: پلیکانە، پێپلیکانە، قاڵدرمە
پەژیوان: پەشیمان
پۆلوو: پشکۆ، پەنگر، ژیلەمۆ، ئەسکڵ
پۆست: هەم بە مانای بنکەی سەربازی دێت و هەم بە مانای نۆرەی پاسەوانی دێت لە بنکەیەکی سەربازی. هەروەها بە مانای بنکەی پشکنینی سەربازیش دێت.
پیل: پەل، باڵ، قۆڵ
پێخۆر: هەرشتێک کە بەنانەوە بخورێ

● ت:

تا: بار، فەردە، لەرزوتا
تاقەت: هێز و توانا، شاردنەوە، وەشارتن
تالووکە: پەلە، پەلەپەل، خێرا، دەستوبرد، دەمودەست
تاوپەڕان: خۆرئاوابوون، ڕۆژئاوابوون
تاوهەڵاتان: هەتاوکەوتنان
تخوون: نزیک بوونەوە

ترێزوو: ترۆزی، ئەجور
تەتەر: نامەبەر، پۆستەچی، کەسێ نامە دەبا و دێنێ
تەقڵەکوت: بەپڕتاو، بەلەز، بەخێرایی، گورج، شێوە هەڵاتنێکی ئەس
تووش: سەخت، نالەبار
توک: نەفرین، دوعا، موو، قژ

● ج:

جامین: چارە، سەروسەکوت،
جلیتقە: هێلەک، هێلەگ، سوخمەی بێ قۆڵی پیاوانە، سەدریە
جمخانە: توونخانەی حەمام. ئەو شوێنەی ئاگری لێدەکرێتەوە بۆ گەرمکردنی ئاوی حەمامی گشتی. لەبەر گەرمایەکی زۆری کە هەیبووە و بە جەهەننەم شووبهاندوویانەوە و بە کورتکراوەیی پێیان گوتووە جمخانە.
جەربەزەیی: بزێوی، چەتوونی، هاروهاجی
جەردەیی: ڕێگر، ڕێگا بەخەڵکیی گرتن و ڕووتکردنەوەی بە زۆر
جەزرەبە: لێدان، ئەشکەنجە، ئازاردان
جەغز: جوغز، بازنە
جورئەت: بوێریی، ئازایەتی، چاونەترسی، قارەمانی، مێرخاسی
جیرە: پشک، مووچە، بەشێکی هەمیشەییە کە کەسێک بۆ کەسێکی بڕیبێتەوە
جیرەخۆر: مووچەخۆر
جیفرک: هەڵبەزینەوە و لاقە هاویشتنی ئەسپ و چوارپێ کاتێک کەیفی ساز دەبێ. هەرکات بۆ مرۆڤ بەکاری بێنن باری نەرێنی دەگرێ

● چ:

چاک: شەخس، مەزار
چرێش: سرێش، کەتیرە
چما: بۆچی
چەکمە: جزمە، جەزمە، کەوشی تا ئەژنۆ
چەلان: جاران، پێشوو، ڕابردوو، ڕابووردوو
چەلەنگ: دەفری تەنەکە
چەنەوەری: دەمەوەریی، دەمەدەمە، چەنەبازی
چۆماغ: کوتەک، گۆپاڵ، تێلا، خوترە، دەسکی پاچ و پێمەڕە
چێشنان: چێشتەنگاو، نێوان بەیانی و نیوەڕۆ

● ح:

حاڵیجاو: هیلاک، خەستە، نەخۆش
حەجمین: ئۆقرە، ئارام، توانا، ئیسراحەت، تابشت
حەسار: حەووش، حەوشە
حەشیمەت: ئاپۆرە، حەشامات، دانیشتووان
حەوجە: پێویست، نیاز
حەول: هەوڵ، کۆشش
حەیس و بەیس: باس و نیاز
حولـلەمەرەسێ: ئیفلاس، سەرساجیعەلی

● خ:

خەرازی: وەردەواڵە
خەوش: کەموکوڕی، ناتەواوی، کەمایەتی، کەمایەسی
خورجین: تورەکە، کیسە
خۆسانسۆری: چاودێریی خودی، (الرقابة الذاتیة)

● د:

دارۆغە: پاسەوان، حەسحەس، سەرۆکی پۆلیس
دڕدۆنگ: دوودڵ، بەگومان، پاشەڵ پیس
دژوار: ئاستەم، تووش، سەخت، زەحمەت
دژوێن: چڵکن، ئەسپێون
دەراغ: شانە، مەخزەن، فیشەکدان
دەرخۆنە: پنە، سەرپۆشێکی گڵینی دەسکدارە دەخرێتە سەر دەمی مەنجەڵ لەسەر ئاگر
دەرمانداو: دەرمانخوارد، ژەهرخوارد
دەگەڵ: لەگەڵ، لەتەک
دەهۆ: گزی، فێڵ، دهۆ، تەفرە
دۆستاخ: زیندانی، بەندکراو، بەندی، حەپس (تورکی: دوستاق - ئازەریی: دوستاغ)
دیلمانج: وەرگێڕ، (مترجم - موتەرجیم)

● ڕ:

ڕازی سەربەمۆر: نهێنی پارێزراو
ڕژد: ڕەزیل، پیسکە، چرووک، دەستنووقاو
ڕەپێچەکدان: قۆڵبەست، قۆڵپێچ، دەستبەستنەوە بەزۆر
ڕەجاڵ: هەژار، نەدار، فەقیر، بێنەوا، ڕەجاڵە
ڕەژی: خەڵووز، ڕەژوو، زووخاڵ
ڕەکێش: پەلکێش، بەزەویدا ڕاکێشان

● ز:

زاکوون: یاساوڕێسا، شێواز
زڕدایک: باوەژن، هەوێی دایک
زنج: حەوشی لە چەپەر و قامیش بۆ ماڵات تێ کردن
زەین: بیر، هۆش، هزر
زینو: باسکی شاخ و کێو
زینوێ: گوندێکە لە ناحیەی حاجی ئۆمەران، سەربە قەزای چۆمان لە پارێزگای هەولێر

● ژ:

ژووشک: ژیشک، زوشک، ژووژی، ژیژی
ژێکاف: (ژ.ک) کورت کراوەی ڕێکخراوی (کومەڵەی ژیانەوەی کورد)ـە.
ژێڵلا: خوارەوە، ژێرەوە

● س:

ساڵدات: سەرباز، فیداکار
ساواک: (سازمان اطلاعات و امنیت کشور - دەزگای هەواڵگری و ئاسایشی وڵات)ی ئێران لە سەردەمی دەسەڵاتی پەهلەویدا
ساینقەڵا: شارۆچکەیەکی پارێزگای ئازەربایجانی ڕۆژاوایە، دەکەوێتە ناوچەی موکریان

سەربەمۆر: ئاشکرا نەکراو، نەبینراو و نەبیستراو
سەرەچبوغ: سەرەمۆدنە، سەرەسەبیلە بۆ سیغارکێشان
سەکەت: تۆپیو، کەوتی، سەکەت، مردوو لە ڕێگەی خراپەدا، لە کار کەوتن
سەولە: ئەستورکێ -کولێرە- لە درشتەی ئارد کە خۆراکی سەگە
سەی: سەگ
سیخوڕ: جاسوس، شۆفار، هەواڵدز

● ش:

شارویران: دەشتی شارویران، یەکێکە لە دەشتە فروان و بە پیتەکان لە باکوور و باکووری ڕۆژهەڵاتی شاری مەهاباد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان
شپرزە: شپرێو، پەرێشان، بێحاڵ
شمەک: شتومەک، کەلوپەل، کەرەسە، پێداویستی
شنگڵ: خۆ تەکان دان
شەپەلاغە: زللـە، شەپازلە
شەیپوور: ئامێرێکی موزیکی هەواییە
شوڵ: لقی بردرای داری تەڕ
شیر: شمشێر، شمشیر
شیمانە: ئەگەر، ڕێتێچوون، لەوانەیە (الاحتمال)
شیو: چێشت، ئاش، شام، دۆڵ

● ع:

عرووس: ڕووس، عەرووس

● غ:

غەوارە: بێگانە، غەریبە، بیانی
غوڕابی خەو: قوڵایی خەو، شیرینخەو

● ف:

فاسونیا: قوماش، پارچەی پیاوان، فاستونی
فانی: ونبوون، دیارنەمان
فراوین: فراڤین، ژەمی نیوەڕۆ، نیوەڕۆژە
فلە: فەلە، دیان، خاچپەرست، مەسیحی
فەعلە: شاگرد، کرێکار

● ق:

قاتر: هێستر، ئێستر
قامک: پەنجە، ئەنگوست
قاو: دەنگۆ، دیعایە، هەواڵ
قشلە: بنکەی سەربازیی
قەرتاڵە: تریان، بەرچنە، سەبەتە، سەوەت
قەرەوڵ: پاسەوان، ئێشکگر، نۆبەچی، ئێشکچی، کێشکچی، سێرەی تفەنگ
قەول: بەڵێن، پەیمان، سۆز
قووتار: کۆتایی، تەواوبوون، ڕزگاربوون
قومقومە: مەتارەی سەفەر، تونگەی جێگەی تراو
قۆرخانە: گەنجینەی چەک، جبەخانە

● ک:

کاپیتان: کاپتن، فەرماندە، سەروان
کاروانسەرا: کارمەسەرا، خانوویەکی گەورەیە، جێگەت پشوودانی کاروانە
کایە: یاریی، وازی، گەمە
کڵفەت: کارەکەر، کەنیزەک، دایەن، قەرەواش
کەژوو: قەیاسە، کەژگ، کەژێکە کە سەر و بنی چیغ و حەسیری پێ دەگیرێ
کەنگێ: کەی، چ‌کات
کۆپین: برە خۆراکی مانگانە، (بایەعی)
کیپلینگ: جۆزێف ڕودیارد کیپلینگ (۳۰ ی کانوونی یەکەمی ۱۸٦٥ - ۱۸ ی کانوونی دووەمی ۱۹۳٦) نووسەر و ڕۆماننووس و ڕۆژنامەنووسێکی بریتانی بوو کە لەساڵی ۱۹۰۷ خەڵاتی نۆبڵی ئەدەبی بەدەستهێنا. خەڵاتەکەی بەهۆی شیعر و کورتە چیرۆک و ڕۆمانەکانیەوە پێبەخشرا. یەکێک لە بەناوبانگترین فیلمەکانی جۆن هیوستن، ئەو «پیاوەی دەیویست پاشا بێت»، لە چیرۆکێکی ڕودیارد کیپلینگ دروستکراوە.
کێچاوا: دێیەکە لە نزیکی شاری مەهاباد

● گ:

گازندە: سکاڵا، گلەیی، نارەزایی
گاڵە: کلۆم، داخستن، قفڵی داربنی درگا
گاوگەردوون: سەر برینی ئاژەڵ بۆ پێشوازی لە پیاوی بە قەدر و حورمەت
گرژاڵ: ڕەنگێکە بۆ (مەرەز/شاڵ) کە نێوانی ڕەش و سوورە، سووری ئاماڵ ڕەش، ناوی گوندێکی سەر بە شاری سەردەشتی ڕۆژهەڵاتی کوردستانە
گورج: خێرا، بەپەلە، دەستوبرد
گوڕاندن: نەڕاندن، هاوار بەسەرداکردن
گوڕە: هەراوهوریا، زەنا
گوڵمێخ: بزمارێکی درێژی ئەستووری سەرپانە
گوێلک: گوێرەکە
گۆنگەڵ: گێچەڵ، گرفت، تەنگژە، بەزم
گیرفانبڕ: پارەدز، کەسێکە شتێکت لێ بدزێ کە بەخۆت بێ و پێی نەزانیت
گێوژ: گۆێژ

● ل:

لە حەیفان: لە داخان، لە مەراقان
لەوێچ: مشتێک، مستێک، چنگێک
لێوڕێژ: پڕ، لێوانلێو

● م:

ماشە: مقاش، مەقاش، سەبەتەیەکی دەم تەنگی بن فرەوانە ڕاوە ماسی دەچێتە نێوی و دەیگرن
محەنج: سەروحەج
مرخیش مرخیش: یا مرخێش مرخێش هەناسە سوار بوون بە شتێکی قورس و سەنگینەوە. لێرەدا توانجە بە مانای هەوڵ، بێنە و بەرە و قسە و باسێکی زۆر و بێبەرهەم.
مشکۆڵزمە: قەرزاربار، منەتبار، ئۆباڵ

لەئەستۆ
مەبالات: گرنگیی، بەها
مەجۆعمە: سینیی، کەشەفە، دەفری دارین
مەکلاوێ: دێیەکی سەردەشتە، دەکەوێتە نێوان سەردەشت و بانەوە
مەگین: مەگەر، چۆنها
مەهاباد: (یان سابڵاغ)، بەناوبانگترین شاری ڕۆژهەڵاتی کوردستانە. مەهاباد ساڵی ١٩٤٦ پایتەختی کۆماری کوردستان بوو، کە پێشەوا قازی محەمەد سەرۆک کۆماری بوو
مەودا: نێوان، نووکی خەنجەر و شمشێر
موبالات: مەبالات، (بێ موبالات) گوێپێنەدان، گرنگیی پێنەدان، خەمساردی
مۆدنە: دارجگەرە، دارجغارە
مۆلەکە: موهلەکە، جێگەی ترس و مردن
میچ: بان، سەقف
مێشە: بێشە، دارستانی «بی» لە دەم چەم

● ن:

ناحەز: دزێو، ناشیرین، نەیار، ناپەسەند
نۆبەچی: ئێشکچی، کێشکچی، پاسەوان، ئێشکگر

● ه:

هاچەر: کلیل، ئاچەر، کرێڵ، کلیلە، کلێڵ
هاموشۆ: سەردان، بەسەرکردنەوە
هاواڵ: هەڤاڵ، هاوڕێ
هەترە: ورە، غیرەت، جەسارەت
هەتک: ئەتک، ئەتک کردن، ئابڕووبردن
هەدا: ئارام، ئۆقرە، ئۆخژن، هەراس
هەرمەنیی: ئەرمەنی، خەڵکی ئەرمەنیی بە ئایین مەسیحین.
هەنێهەڵگر: هەنیەهەڵگر، ئەو کەسەی مووی دەموچاو هەڵدەگرێ بەتایبەت بۆ ژنان
هەوشار: شارۆچکەیەکە سەر بە پارێزگای ورمێ لە ڕۆژهەڵاتی کوردستانە، بەپێی دابەشکردنی ناوچەیی لە کوردستاندا هەوشار سەر بە ناوچەی موکریانە. هەروەها کەوتووەتە نێوان شاری تیکاب، سائینقەڵا و فەیزوڵابەگیی بۆکان
هۆردوو: (ئۆردوو) شوێنی کۆبوونەوەی لەشکر
هۆمەن: ئامباز ، شاڵاو، هێرش
هیچکارە: بێکارە، هیچ لە بارا نەبوو، بێکەڵک

● و:

وەتاغ: ژوور، دیو، هۆدە، ئۆدە
وێدەچێ: پێدەچێ، دوورنییە، لەوانەیە

● ی:

یای: خانم، خاتوو/ن (بۆ ڕێزلێنان لە ژنان دەگوترێت)
یەرغو: چۆمی یەرغو لە مەهاباد
یەکپێ: لەپڕ، ناکاو